

Gabriela Kucharska <https://orcid.org/0000-0001-8302-745X>
Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi
e-mail: gabriela.kucharska@poczta.onet.pl

Wolność polityczna niepodległej Ukrainy w kontekście starań Polaków mieszkających we Lwowie o odzyskanie kościoła św. Marii Magdaleny

The political freedom of independent Ukraine in the context of the efforts of Poles living in Lviv to regain the church of St. Mary Magdalene

https://doi.org/10.25312/2391-5145.16/2021_04gk

Streszczenie

Publikacja jest analizą przypadku kościoła św. Marii Magdaleny we Lwowie i starań parafian o odzyskanie świątyni dla parafii i wiernych w kontekście rzeczywistości miasta pogranicza, jakim był i jest wielonarodowy Lwów. W oparciu o informacje uzyskane w czasie rozmów z Konsul Generalną RP we Lwowie, Kurią Metropolitalną we Lwowie, proboszczem parafii św. Marii Magdaleny, naczelniczką Wydziału Kultury Miasta Lwowa, naczelniczką Wydziału Ochrony Środowiska Historycznego Miasta Lwowa, dyrektorami Lwowskiej Sali Muzyki Organowej i Kameralnej we Lwowie, dyrektorką polskiej Szkoły im. św. Marii Magdaleny we Lwowie i parafianką parafii św. Marii Magdaleny, jak również o ukraińskie akty prawne oraz artykuły w ukraińskiej i polskiej prasie opisano kolejne etapy sporu o odzyskanie kościoła, jego upolitycznienie, a także wyszczególniono polityków i aktorów związanych ze sporem. Podjęto również próbę odpowiedzi na pytanie, czy trzydzieści lat niepodległości Ukrainy spowodowało rozszerzenie, czy ograniczenie rzeczywistej wolności politycznej tego kraju, ze szczególnym naciskiem na kwestię, czy kraj ten stał się wolny od wpływów poradzieckich oraz czy jest wolny w stopniu, jaki umożliwia egzekwowanie własnego prawa.

Słowa kluczowe: polityka historyczna, stosunki polsko-ukraińskie, Lwów, Ukraina, kościół katolicki św. Marii Magdaleny we Lwowie

Abstract

This article is a case study of St. Mary Magdalene's Church in Lviv and the efforts of parishioners to regain the church for the parish and the faithful in the context of the reality of the multinational border city. Based on data obtained during interviews with various figures (Consul General of the Republic of Poland in Lviv, the Metropolitan Curia in Lviv, the parish priest of St. Maria Magdalena, the Head of the Department of Culture of the City of Lviv, the Head of the Historical Environment Protection Department of the City of Lviv, the directors of the Lviv Organ and Chamber Music Hall in Lviv, director of the Polish School of St. Mary Magdalene in Lviv and a parishioner from the parish of St. Mary Magdalene), as well as information on Ukrainian legal acts and articles in the Ukrainian and Polish press, consecutive stages of the dispute over the recovery of the church are described. The article also considers the politicization of the dispute and discusses the activities of politicians and other actors who have been involved. Furthermore, an attempt was made to answer the question whether thirty years of Ukraine's independence resulted in either the expansion or restriction of the actual political freedom of this country, with a particular emphasis on the question of whether the country has become free from post-Soviet influence and whether it is free to such an extent that it can enforce its own law.

Keywords: historical policy, Polish-Ukrainian relations, Lviv, Ukraine, St. Mary Magdalene's Catholic Church in Lviv

*Był Polak-patriota, co przy wódki skrzyńce
Zawierał przyjaźni pakt z Ukraińcem.
Od słowa do słowa
Dotarli do Lwowa,
Ścierając się jak dwa odyńce.
Gdy bić się skończyli, trafili za kraty,
Podarłszy w pamięci doniosłe traktaty.
Bo gdy przyjdzie czas –
Wy nas, a my was
Po brzuchach! I: Budem rezaty!¹*

Jacek Kaczmarski w piosence *Limeryki o narodach* dość trafnie zanalizował relacje polsko-ukraińskie. Historia stosunków obu narodów liczy ponad tysiąc lat i nie była łatwa.

¹ J. Kaczmarski, *Limeryki o narodach*, https://poezja.org/wz/Kaczmarski_Jacek/7619/Limeryki_o_narodach [dostęp: 26.08.2021].

Iwan Łysiak-Rudnycki uważa, że to dlatego, iż jesteśmy jako narody bardzo do siebie podobni, co uniemożliwia nam porozumienie. W swoich rozważaniach zauważa:

[...] mimo licznych wzajemnych zysków obu narodów oraz przypadków wzajemnej współpracy, Polacy i Ukraińcy w przeszłości nie zdołali zbudować swoich relacji politycznych na zadowalających, a tym bardziej solidnych, podstawach. Konflikt polsko-ukraiński był tak naprawdę główną przyczyną utraty niepodległości narodowej przez Ukrainę i Polskę w dwóch różnych okresach – w XVII i XX w.²

Wzajemne stosunki na przestrzeni całej historii obu narodów nigdy nie należały do łatwych. Warto jednak podjąć próbę odpowiedzi na pytania, jak dalece kreują one obecną rzeczywistość, a w jakim stopniu za nią podążają.

Ukraina jest państwem bardzo różnorodnym i głęboko zróżnicowanym regionalnie. Różnice te uwarunkowane są historycznie, a ostatnie siedemdziesiąt pięć lat i obserwacja tego, jak Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka, a później wolna Ukraina, próbowały sobie – bezskutecznie – poradzić z próbą unifikacji kraju, nie napawa optymizmem co do jego rzeczywistej jednorodności. Natomiast obserwacja tych prób pozwala na wysunięcie jeszcze jednego wniosku: rzeczywista niejednorodność może stanowić o sile Ukrainy, powinna być, i jest, wyznacznikiem polityki wewnętrznej kraju rozpiętego pomiędzy dwiema potężnymi strefami wpływów. Południowa i Wschodnia Ukraina znajdują się pod dużym wpływem Rosji; to Rosja jest tam punktem odniesienia, a mieszkańcy tamtej części kraju mówią i myślą po rosyjsku, napisy widoczne w przestrzeni publicznej to napisy w języku rosyjskim, nawet nazwy ulic częstokroć są zapisane w języku rosyjskim, a nie ukraińskim. Oczywiście, zgodnie z ustawą o czystości języka, mieszkańcy Południowej i Wschodniej Ukrainy znają język ukraiński, ale w gruncie rzeczy jest on dla nich językiem, jeżeli nawet nie obcym, to drugim po języku rosyjskim³. Również ich nawyki i mentalność są bardzo silnie naznaczone rosyjskimi wpływami. Z kolei Ukraina Zachodnia, utożsamiana zasadniczo z terenami niegdysiejszego zaboru austriackiego, to „Ukraina europejska”, dla której punktem odniesienia jest Europa i jej kultura. Jest ona kolebką ukraińskiego nacjonalizmu z jednej strony, z drugiej – dbałości o język ukraiński, jego kultywowanie i czystość. Wspomniana „europejskość” Ukrainy Zachodniej jest wyraźnie widoczna w przestrzeni publicznej; tam, gdzie na wschodzie kraju znajdują się napisy po rosyjsku i (w drugiej kolejności) po ukraińsku, na zachodzie – napisy widoczne w przestrzeni publicznej są w języku ukraińskim i (w drugiej kolejności) angielskim i polskim. Ten nieformalny podział Ukrainy był szczególnie wyraźnie widoczny zarówno w czasie Pomarańczowej Rewolucji, jak i w czasie Euromajdanu, kiedy w miastach zachodniej części kraju odbywały się wiece popierające eurointegrację, natomiast na wschodzie – protestujące przeciwko niej⁴.

² I. Łysiak-Rudnycki, *Stosunki polsko-ukraińskie: ciężar historii*, [w:] tegoż, *Między historią a polityką*, Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego, Wrocław 2012, s. 245.

³ Autorka bazuje tu zarówno na własnych obserwacjach, jak i na obserwacjach Ukraińców, którzy pochodzą z tamtej części Ukrainy bądź dobrze ją znają.

⁴ R. Baum, *Odraza i strach, czyli o rewolucji na Majdanie Kijowskim*, <https://web.archive.org/web/20140311194328/http://ritabaum.pl/post/78671498054/odraza-i-strach-czyli-o-rewolucji-na-majdanie> [dostęp: 30.07.2021].

Nie można zapominać, że Ukraina w ciągu przeszło tysiąca lat swojej historii⁵ znajdowała się pod wpływami, ale i w granicach, różnych państw. Oczywiście najsilniejsze od zawsze były stosunki z Rosją i Polską, ale nie można pomijać wpływów tatarskich, tureckich, węgierskich, rumuńskich, ormiańskich, litewskich czy – na Zachodniej Ukrainie – niemieckich, czeskich i austriackich. Obraz dzisiejszej Ukrainy jest odzwierciedleniem wpływów z przeszłości.

Istotnym czynnikiem tożsamości mieszkańców Ukrainy Zachodniej jest resentment związany z pamięcią o polskim panowaniu na tych terenach, wykorzystywany zresztą bardzo mocno przez propagandę nacjonalistyczną. Niezwykle silnie zakorzeniony w pamięci mieszkańców tych terenów był obraz „polskiego pana”, mocno podkreślany przez propagandę radziecką. To zrodziło silne postawy antypolskie, które teraz stopniowo słabną na skutek licznej emigracji zarobkowej do Polski. Manipulacja pamięcią historyczną lwowian czy szerzej – zachodnich Ukraińców, uprawiana przez Związek Radziecki, spowodowała reakcję w postaci przemiany schematów myślowych z „klasowych” na „narodowe”, co zaowocowało ukształtowaniem się na zachodzie Ukrainy wizji historii, w której nie ma miejsca na zbrodnie ukraińskich formacji narodowych (głównie UPA), zaś sama Ukraina przedstawiana jest jako kraj otoczony przez wrogów. Narracja ta, zaczerpnięta z wzorów Związku Radzieckiego, hamuje – jeżeli nie uniemożliwia – realne i krytyczne spojrzenie na dzieje i tożsamość narodu⁶.

Stosunki polsko-ukraińskie we Lwowie jako geneza sporu wokół kościoła św. Marii Magdaleny we Lwowie

Bardzo istotnym okresem w historii stosunków obu narodów jest dwudziestolecie międzywojenne z jego, szczególnie we Lwowie i Galicji Zachodniej, bardzo dramatycznym przebiegiem. Bitwa o Lwów, która przerodziła się w wojnę polsko-ukraińską, nazaczyła traumą zarówno czas, w jakim się rozgrywała, jak i pamięć historyczną o nim⁷. Okres drugiej wojny światowej, zakończony eksportacją Polaków ze Lwowa i wschodnich województw, a także późniejszy czas Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej oraz Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, w których temat „polskości” i „ukraińkości” Lwowa był tematem zakazanym, spowodowały, że trauma ta nigdy nie została przepracowana, a temat jest wciąż bolesny dla osób – zarówno polskiej, jak i ukraińskiej narodowości – związanych z miastem Lwa.

⁵ Ukraina odwołuje się w swojej historii do historii Rusi Kijowskiej i ta praca przyjmuje taką właśnie optykę. Jest to optyka obierana w literaturze przedmiotu przez badaczy z Ukrainy, jak również spoza jej granic.

⁶ T.A. Olszański, *Kresy Zachodnie. Miejsce Galicji Wschodniej i Wołynia w Państwie Ukraińskim*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2013, s. 8.

⁷ J. Wierzejska, *Ideologiczne przejęcia narracji o „obronie” Lwowa po 1918 roku*, [w:] K. Hryniewicz, T. Wójcik, A. Zieniewicz (red.), *Rok 1918 w polskiej pamięci kulturowej. Społwa i pęknięcia*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2019, s. 197–200.

Lwów jest szczególnym miastem na mapie Ukrainy; tu studiowali: Iwan Franko⁸, Jewhen Konowalec⁹, Stepan Bandera¹⁰, Roman Szuchewycz¹¹, we Lwowie mieszkali i prowadzili działalność: Mychajło Hruszewskij¹² i Symon Petlura¹³, tu żył i został pochowany metropolita Andrzej Szeptycki¹⁴. Jest też Lwów miastem szczególnym w świadomości Polaków, i to niekoniecznie tylko tych związanych z miastem. Lwowska Szkoła Matematyków, Uniwersytet Jana Kazimierza, Politechnika Lwowska, Rudolf Weigl¹⁵, Stanisław Lem, Zbigniew Herbert, Jacek Kuroń, Orleńskie miasto *Semper Fidelis* – wszystko to złożyło się na percepcję Lwowa jako jednego z najważniejszych polskich miast.

Koniec pierwszej wojny światowej zaowocował odrodzeniem i powstaniem w Europie nowych państw – Czechosłowacji, Litwy, Polski. Ukraińcy również mieli nadzieję na powstanie niepodległego państwa, zwłaszcza, że dowództwo wojsk austriackich we Lwowie sprzyjało dążeniom kół ukraińskich do przejęcia władzy w mieście. Na skutek tego w październiku 1918 roku w mieście stacjonowało kilka tysięcy żołnierzy narodowości ukraińskiej przy braku żołnierzy narodowości polskiej, wysłanych na inne, odległe odcinki frontu. 19 października 1918 roku na zjeździe we Lwowie ukonstytuowała się Ukraińska Rada Narodowa i przyjęła rezolucję o utworzeniu państwa ukraińskiego, w którego skład miała wejść Galicja Wschodnia po San. 13 listopada 1918 roku powstała Zachodnioukraińska Republika Ludowa¹⁶. Prawie w tym samym czasie Rada Regencyjna Królestwa Polskiego ogłosiła manifest, proklamujący powstanie państwa polskiego, nawiązujący do granic sprzed rozbiorów, a więc zakładający, że ziemie halicka i włodzimierska znajdują się w granicach RP. Lwów zapewnił Radę, że wola jego mieszkańców jest być obywatelami Rzeczypospolitej, a Rada Miasta Lwowa przegłosowała rezolucję o przyłączeniu miasta do Polski. Ponieważ radni ukraińscy stanowili w Radzie Miasta mniejszość, zostali przegłosowani, a ich sprzeciw nie miał znaczenia.

⁸ Ukraiński poeta i pisarz, tłumacz, działacz społeczny i polityczny; uważany, obok Tarasa Szewczenki, za jednego z najwybitniejszych przedstawicieli ukraińskiej myśli politycznej i literatury.

⁹ Pułkownik armii Ukraińskiej Republiki Ludowej, dowódca Strzelców Siczowych, ukraiński działacz nacjonalistyczny, przewodniczący OUN.

¹⁰ Ukraiński polityk niepodległościowy o skrajnie nacjonalistycznych poglądach, jeden z przywódców OUN, a następnie OUN-B jako odrębnej organizacji.

¹¹ Ukraiński działacz nacjonalistyczny, przewodniczący referatu bojowego Krajowej Egzekutywy OUN i Krajowej Egzekutywy OUN-B w Generalnym Gubernatorstwie, generał i naczelny UPA.

¹² Ukraiński historyk i polityk. Głowa Państwa Ukraińskiej Republiki Ludowej. Wieloletni przewodniczący Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki we Lwowie, członek Towarzystwa Historycznego we Lwowie, twórca pierwszej na świecie Katedry Historii Ukrainy (na Uniwersytecie Lwowskim), w dodatku wykładanej w języku ukraińskim, twórca określenia *Ukrainiec*, które wyparło wcześniejsze określenie *Rusin*.

¹³ Ukraiński polityk narodowy, pisarz i publicysta. Przewodniczący Dyrektoriatu Ukraińskiej Republiki Ludowej, wódz naczelny armii URL.

¹⁴ Duchowny grekokatolicki, biskup stanisławowski, następnie arcybiskup metropolita lwowski i halicki, biskup kamieniecki. Duchowy przywódca Ukraińców. Według polskiej opinii publicznej postać kontrowersyjna.

¹⁵ Polski biolog austriackiego pochodzenia, wychowany w polskiej tradycji. Wynalazca szczepionki przeciwko tyfusowi, twórca Instytutu Weigla. Nominowany do Nagody Nobla. Uważał się za Polaka.

¹⁶ J. Hrycak, *Historia Ukrainy 1772–1999. Narodziny nowoczesnego narodu*, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2000, s. 141.

Na 30 października 1918 roku Polacy zaplanowali przejście Lwowa, jednakże Ukraińcy uprzedzili ich działania i zanim polskie wojsko zdołało zająć Lwów, obywatele miasta obudzili się w mieście zajęтым przez siły ukraińskie, zaopatrzone przez wycofujących się Austriaków w broń i amunicję. Walki o Lwów zapoczątkowały wojnę polsko-ukraińską i w momencie wyjścia z miasta objęły całą Galicję Wschodnią. Ukraińcy, walcząc, traktowali te ziemie jako historycznie ruskie, Polacy zaś odwoływali się do tradycji Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uważając, że Galicja Wschodnia ze Lwowem musi pozostać w granicach Polski. Lwowianin Jacek Kuroń uważał, że:

Wojna 1918 r. o Lwów musiała wybuchnąć, gdyż Lwów był sercem Ukrainy, to tam, ze względu na liberalizm CK Austrii, rozwijały się zarówno polskie, jak i ukraińskie instytucje niepodległościowe i instytucje życia naukowego i społecznego. Po polskiej stronie istniało tam stowarzyszenie Sokół, po ukraińskiej Sokół, tam brał swój początek ukraiński Płast i polskie harcerstwo, istniały oddziały strzelców Piłsudskiego, a po ukraińskiej stronie Strzelców Siczowych. Był polski uniwersytet, ale też Naukowe Stowarzyszenie im. Tarasa Szewczenki, które faktycznie pełniło rolę ukraińskiego uniwersytetu. Nie można było budować niepodległej Ukrainy bez Lwowa, który odgrywał bardzo ważną rolę i był też sercem powojennej Polski, w dużej mierze dzięki wojnie z 1918 r. Tamtą wojnę Polacy musieli wygrać, nie tylko dlatego, że byli u siebie – bo rzeczywiście miasto było zamieszkane w zdecydowanej większości przez Polaków, którzy je dobrze znali. Wygrano też dlatego, że do konfliktu po stronie polskiej włączyła się, wbrew umowom międzynarodowym, dobrze wyekwipowana i wyszkolona we Francji Armia Hallera. Armia ta, sformowana na Zachodzie, miała zastrzeżone, że nie weźmie udziału w walkach polsko-ukraińskich. Udział wzięła, i to przesądziło o wyniku bratobójczej wojny.¹⁷

Co istotne, w czasie rokowań pokojowych w Paryżu, zakończonych podpisaniem traktatu wersalskiego, podjęto decyzję o powstaniu niepodległego państwa polskiego, a nie podjęto takiej decyzji dotyczącej wolnej Ukrainy. W momencie podpisywania traktatu zarówno Rada Ambasadorów, jak i Rada Ligi Narodów zdawały sobie sprawę, że terytorium Galicji Wschodniej jest terenem spornym i bardzo niejednorodnym etnicznie. Mimo że Liga Narodów nigdy nie uznała Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej, w Paryżu obecna była świadomość istnienia narodu ukraińskiego i jego roszczeń dotyczących Galicji Wschodniej. Podjęto zatem decyzję, na mocy której teren ten nie został przyznany Polsce, a jedynie oddany w jej administrację na okres 25 lat; po tym czasie miał się odbyć plebiscyt wśród ludności. Jak podaje R. Galuba:

Pod presją Wielkiej Brytanii Rada Ligi Narodów przyjęła 23 lutego 1921 r. uchwałę stwierdzającą, że: (1) Postanowienia konferencji pokojowej o prawach mniejszości narodowych nie mogą być zastosowane wobec Galicji Wschodniej, ponieważ leży ona poza granicą Polski; (2) Postanowienia o wykonywaniu mandatów i kontroli Ligi Narodów nad mandatariuszami nie mogą odnieść się do Galicji Wschodniej, ponieważ Polska nie otrzymała mandatu, a tylko prawo do administrowania tej krainy; (3) Nie można również stosować do tego przypadku zasad Konwencji Haskiej, bo w czasie gdy ta konwencja była podpisywana, Polska jako państwo nie istniała; (4) Polska jest tylko faktycznie wojskowym okupantem Galicji, suwerenem są państwa Ententy (art. 91

¹⁷ J. Kuroń, *Rozumiem gniew Ukraińców*, „Gazeta Wyborcza”, 22.05.2002.

traktatu w Saint Germain-en-Laye) i dlatego Rada Ligi Narodów postanawia przedłożyć postulaty Galicjan odnośnie do prawnego stanowiska Galicji Wschodniej i przyszłości tego kraju do rozpatrzenia przez Radę Ambasadorów.¹⁸

Te fakty stawiają w zupełnie innym świetle zarówno sformułowania o „polskiej okupacji”, często spotykane we Lwowie, jak i pretensje i żal Ukraińców, tym bardziej że na administrowanym przez siebie terenie władza polska stosowała politykę faktów dokonanych. W rzeczywistości Galicja Wschodnia stała się częścią Polski dopiero w 1923 roku, jednakże Rzeczpospolita musiała traktować to terytorium jako autonomiczne, co znalazło odzwierciedlenie w polskim prawodawstwie.

Kwestia Obrony Lwowa i Kresów Wschodnich do dziś dzieli Polaków i Ukraińców. Zupełnie inaczej oba narody odbierają tamte wydarzenia. Dla Ukraińców powstanie Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej było odrodzeniem państwa ukraińskiego na ukraińskich ziemiach. Wynikało to z przekonania, że tereny niegdysiejszego Księstwa Halickiego to ziemia odwiecznie ukraińska. Do dziś na Zachodniej Ukrainie podnoszona jest kwestia, że co prawda na początku XX wieku we Lwowie Polacy stanowili zdecydowaną większość, ale w otaczających go wsiach przeważała ludność ukraińska.

Należy też mieć świadomość, że obraz Lwowa, który powstał jako pokłosie polsko-ukraińskich walk o miasto, jest wynikiem polskiej maszyny propagandowej. Jak zauważa Jagoda Wierzejska, przewodniki turystyczne z dwudziestolecia międzywojennego, będące dla Polaków z innych zaborów źródłem wiedzy o mieście, pisane były w sposób, który miał promować określoną tezę; Lwów mianowicie przedstawiany był tam jako miasto wielu kultur, narodów i wyznań, które żyją ze sobą w odwiecznej zgodzie, a jednocześnie jako miasto rdzennie polskie, w którym Ukraińcy i Żydzi stanowią bądź nieistotny procent (Ukraińcy), bądź są obcymi, przedstawianymi w bardzo niekorzystnym świetle stygmatyzującym językiem (Żydzi). Jedyną mniejszością prezentowaną w sposób neutralny lub pozytywny byli Ormianie, lecz wynikało to z faktu, że byli oni całkowicie spolonizowani¹⁹. Gloryfikacja Orłat nie była przypadkowa; to we Lwowie odbyły się pierwsze po odzyskaniu niepodległości (a nawet jeszcze przed nim) walki – i to zwycięskie – o polskość miasta. Ten spektakularny sukces był potrzebny dla podkreślania polskości miasta, które w istocie było bardzo różnorodne etnicznie i kulturowo. Na ołtarzu tego sukcesu złożono prawdę historyczną o walkach w 1918 roku²⁰ i pominięto wspomnienia uczestników walk o Lwów, którzy pisali o chwilach rozejmów między Polakami i Ukraińcami, o wspólnym paleniu papierosów i śpiewaniu piosenek pomiędzy walkami. Stworzono mit, który w tamtym czasie był potrzebny, a którego manifestacją stała się budowa Cmentarza Obrońców

¹⁸ R. Galuba, *Niech nas rozsądzi miecz i krew... Konflikt polsko-ukraiński o Galicję Wschodnią w latach 1918–1919*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2004, s. 284.

¹⁹ J. Wierzejska, *Do miasta, które jest dumą narodu. Ideologiczne aspekty polskiego krajoznawstwa i ruchu turystycznego związanego ze Lwowem w okresie międzywojennym*, [w:] J. Wierzejska, D. Sosnowska, A. Molisak (red.), *Turystyka i polityka. Ideologie współczesnych opowieści o przestrzeniach*, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2017, s. 44–51.

²⁰ Tamże, s. 63.

Lwowa (Cmentarza Orłąt) przy cmentarzu Łyczakowskim²¹, który do dziś budzi wiele niezdrowych emocji w kontaktach polsko-ukraińskich²².

Spór parafian – głównie polskiej narodowości, choć nie tylko – z miastem Lwowem o odzyskanie kościoła św. Marii Magdaleny również wpisuje się w wieloletni konflikt polsko-ukraiński i tak samo, jak kwestia Cmentarza Orłąt, budzi wiele niezdrowych emocji. Tyle że jest to sprawa mniej nośna medialnie i mniej znana, a z pewnością warta poznania.

Zarys historii kościoła św. Marii Magdaleny

Kościół św. Marii Magdaleny znajduje się w części Lwowa określanej jako Nowy Świat, a jego historia wywodzi się od kapliczki Sykstwów, która stoi przy świątyni do dnia dzisiejszego. Jak podaje B. Janusz, polska szlachcianka Anna Pstrokońska w 1600 roku ofiarowała ojcom dominikanom działkę gruntu przy Drodze Sokolnickiej (od XVII wieku droga lub ul. Sykstuska, obecnie ul. Doroszenki) i na własny koszt wybudowała tam drewnianą kaplicę. Zapiski archiwalne i cechy stylowe najstarszej części kościoła każą przypuszczać, że najpierw wzniesiono zabudowania klasztorne, a dopiero w 1615 roku zaczęto stawiać mурowany kościół, którego budowę ukończono w roku 1630²³. W 1704 roku klasztor i kościół zostały podpalone i okradzione przez Szwedów, co wymusiło remont świątyni. W 1758 roku do renesansowego prezbiterium dobudowano nawę główną i dwie boczne, znacznie od niej niższe. Wtedy też powstał chór organowy oraz dwie wieże, pierwotnie przykryte skromnymi, niewysokimi dachami²⁴.

W 1763 roku arcybiskup Wacław Sierakowski założył przy kościele klasztornym jedną z nowo utworzonych parafii miejskich²⁵. W 1784 roku władze austriackie w ramach reform józefińskich dokonały kasaty działalności klasztoru i seminarium dominikanów²⁶. Zabudowania klasztorne przeszły na własność Państwowego Funduszu Religijnego, który w 1841 roku odsprzedał go galicyjskiemu Funduszowi Policyjnemu. W zabudowaniach klasztornych funkcjonował dom poprawy i pracy przymusowej, następnie przekształcono go na więzienie dla kobiet, a plebanię umieszczono w budynku wybudowanym z funduszy miejskich²⁷. Kościół został oddany archidiecezji lwowskiej i pełnił funkcję kościoła parafialnego²⁸. W murach dawnego klasztoru w 1816 roku utworzono również Lwowską

²¹ Tamże. s. 55–57.

²² K. Jędraszczyk, *Polityka pamięci i konflikt o miejsca pamięci w praktyce bilateralnej. Studium przypadku Cmentarza Orłąt Lwowskich*, [w:] I. Ksenicz, K. Wasilkiewicz (red.), *W kręgu gnieźnieńskiej humanistyki. Antologia tekstów pracowników Instytutu Kultury Europejskiej UAM w stulecie Uniwersytetu Poznańskiego*, „Acta Humanistica Gnesnensia” 2020, vol. XXII, s. 69.

²³ B. Janusz, *Kościół św. Magdaleny we Lwowie i jego restauracja*, „Ziemia” 1928, nr 7, s. 99–100.

²⁴ Tamże. s. 100.

²⁵ J. Smirnow, *Lwowski kościół św. Marii Magdaleny*, <https://www.lwow.com.pl/rocznik/2006/smironow1.html> [dostęp: 30.07.2021].

²⁶ B. Kaczorowski, *Zabytki starego Lwowa*, Oficyna Wydawnicza Interim, Warszawa 1990, s. 104.

²⁷ *Historja kościoła pod wezwaniem św. Marji Magdaleny oraz Dzielnicy VI we Lwowie*, Nakładem Komitetu Odnow. Kościoła św. Marji Magdaleny, Lwów 1927, s. 13.

²⁸ *Historia parafii*, <https://mariamagdalena.lviv.ua/historia.html> [dostęp: 30.07.2021].

Szkołę Trywialną im. św. Marii Magdaleny²⁹. Władze austriackie, instalując w klasztorze dominikanów więzienie, zajęły połowę prezbiterium przylegającą do klasztoru, podzieliły prezbiterium drewnianym przepierzeniem, a uzyskaną część zamieniły na kaplicę wężienną. Natomiast w 1915 roku zarekwirowały dzwony na potrzeby toczącej się wojny. W roku 1923 Rząd Polski podjął decyzję o likwidacji więzienia dla kobiet i przekazał świątynię parafii³⁰, a dawny budynek klasztorny Politechnice Lwowskiej, która rozpoczęła w nim generalny remont, zakończony w 1928 roku³¹.

W 1925 roku rozpoczęto remont samej świątyni. Jak podaje J. Smirnow, konserwator lwowski uznał za konieczne: wybudowanie nowego ogrodzenia dookoła kościoła, odnowienie figur na fasadzie świątyni, remont i oszarowania fasady i ścian bocznych, wraz z odnowieniem gzymsów kamiennych, remont dachu i hełmów wież, renowację malowideł ściennych wewnątrz świątyni, konserwację ołtarza stiukowego w prezbiterium, odnowienie polichromii i pozłocień na nim, umieszczenie przed ołtarzem nowej oryginalnej mensy marmurowej z kompozycją rzeźbiarską w postaci dwóch aniołów, remont podłogi w nawach i w prezbiterium, konserwację ośmiu ołtarzy barokowych i historycznych ław kościelnych. Plan zakładał również zainstalowanie nowych metalowych ram we wszystkich oknach, konserwację obrazu św. Marii Magdaleny na fasadzie nad wejściem głównym i przebudowę sygnaturki. Ogólny koszt tych prac oszacowano na sumę ponad 450 tysięcy złotych³². Była to kwota olbrzymia, dlatego wśród parafian sprzedawano cegielki, mające na celu zebranie środków na restaurację kościoła³³. Remont przeciągnął się do lat trzydziestych, a kolejne jego etapy trwały do wybuchu drugiej wojny światowej. Między innymi wyremontowano (w 1931 roku) baptysterium, znajdujące się obok zakrystii, i ozdobiono je freskami Jana Henryka Rosena, który zasłynął wcześniejszą realizacją bardzo nowatorskich fresków w lwowskiej katedrze ormiańskiej³⁴. Ostatnim etapem był zakup organów. Ich uroczysta kolaudacja³⁵ odbyła się w maju 1933 roku³⁶. Zamówione organy były jednym z najlepszych instrumentów w Polsce i w Europie. Instrument wykonała firma braci Rieger z Karniowa na terenie Czech, realizując umowę zawartą z Urzędem Parafii pw. św. Marii Magdaleny we Lwowie. Pełen koszt wykonania organów, poniesiony przez parafian, wyniósł 106 518 złotych (w ówczesnym przeliczeniu na czysty kruszec była to wartość 18 kilogramów złota, czyli ponad miliona dolarów)³⁷. Do dnia dzisiejszego w posiadaniu Parafii św. Marii Magdaleny znajdują się wszystkie rozliczenia związane z zakupem organów i składek wpłacanych na ten cel przez parafian³⁸.

²⁹ *Historja kościoła...*, dz. cyt., s. 18–19.

³⁰ Tamże. s. 13–14.

³¹ *Politechnika Lwowska 1844–1945*, <https://www.lwow.home.pl/politechnika/politechnika.html> [dostęp: 31.07.2021], s. 180.

³² J. Smirnow, dz. cyt.

³³ *Historja kościoła...*, dz. cyt., s. 5.

³⁴ Tamże.

³⁵ W tym przypadku należy ją rozumieć jako sprawdzenie wykonania z założonymi planami i kosztorysem.

³⁶ *Historia organów w kościele św. Marii Magdaleny we Lwowie*, <https://www.facebook.com/MariaMagdalenaLwow/videos/1592683614243232> [dostęp: 30.07.2021].

³⁷ Tamże.

³⁸ Rozmowa z proboszczem Parafii św. Marii Magdaleny o. Dawidem Omiecińskim OMI przeprowadza przez autorkę 22 kwietnia 2021 roku we Lwowie.

Kościół pełnił funkcje sakralne nieprzerwanie do 1945 roku. Po eksportacji ze Lwowa duchowieństwa i większości wiernych świątynia przez krótki czas była zamknięta, jednak władze radzieckie otworzyły ją ponownie we wrześniu 1946 roku. W marcu 1962 roku ówczesny proboszcz otrzymał od władz zakaz celebrowania nabożeństw. Zarówno parafianie, jak i księża przeczuwali, że to krok w kierunku definitywnego zamknięcia kościoła, jednak zezwolono przez jakiś czas na odprawianie w kościele nabożeństw i normalny tryb pracy duszpasterskiej. Ostatecznie 22 października 1962 roku na stałe odebrano parafii klucze kościelne, zabroniono odprawiania nabożeństw i wejścia do kościoła, a wierni zostali tym samym zmuszeni do przeniesienia się do parafii katedralnej – jednej z dwóch parafii rzymskokatolickich we Lwowie, które wciąż mogły działać, i działały przez cały okres Ukraińskiej SRR³⁹.

Tuż po odebraniu kościoła parafii przekazano go Lwowskiemu Instytutowi Politechnicznemu. Decyzją władz uczelni umiejscowiono tam najpierw halę sportową, a później salę taneczno-koncertową w ramach klubu młodzieżowego⁴⁰. W roku 1969 kościół został przekazany Filharmonii Lwowskiej i, jak pisze Smirnow, przeprowadzono wtedy pierwszy remont organów⁴¹. Kolejny miał miejsce w 1988 roku. Wtedy okazało się, że budynek kościoła wymaga pilnego remontu, gdyż ściany budowli zaczęły osiadać, a to groziło zawaleniem się stropu. Konieczne było wykonanie kompleksowych zewnętrznych robót budowlanych, łącznie z remontem dachu⁴², ponadto przeprowadzono remont kapitalny pomieszczeń dawnego kościoła: odtworzono freski nad arką ze sceną ukrzyżowania, odnowiono XVII-wieczny stiukowy ołtarz główny (innych już w kościele nie było) i wykonano nowe ławki z ruchomym oparciem i numeracją, której wymagała koncertowa (biletowana) działalność Lwowskiej Sali Organowej⁴³.

Kościół polski, kościół rzymsko-katolicki czy Lwowska Sala Muzyki Organowej i Kameralnej? Spór o odzyskanie kościoła i jego upolitycznienie

23 kwietnia 1991 roku, jeszcze przed ogłoszeniem przez Ukrainę deklaracji niepodległości, Rada Najwyższa ZSRR, ogłosiła ustawę o wolności sumienia i organizacjach religijnych, która miała obowiązywać na terenie Ukraińskiej SRR⁴⁴. W 1993 roku parlament Ukrainy ogłosił ustawę z poprawkami do niej, wprowadzającą nomenklaturę niepodległej Ukrainy⁴⁵.

³⁹ *Kościół parafialny*, <https://mariamagdalena.lviv.ua/kosciol.html> [dostęp: 31.07.2021].

⁴⁰ Informacje uzyskane w czasie rozmów prowadzonych we Lwowie z parafiankami i proboszczem parafii św. Marii Magdaleny.

⁴¹ J. Smirnow, dz. cyt.

⁴² *Lwiv, dijuczi orhanu*, <https://web.archive.org/web/20171221114307/http://www.organy.lviv.ua/cgi-bin/index.cgi?8> [dostęp: 31.07.2021].

⁴³ J. Smirnow, dz. cyt.

⁴⁴ *Pro swobodu sowisti ta rielihijni orhanizacij*, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> [dostęp: 2.08.2021].

⁴⁵ *Pro wniesiennia dopownien izmin do Zakonu Ukraïnskoï RSR „Pro swobodu sowisti ta rielihijni orhanizacij*, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3795-12#Text> [dostęp: 2.08.2021].

Akt ten reguluje wszelkie kwestie związane z wyznawaniem religii i kultem religijnym na terenie Ukrainy, zarówno sprawy dotyczące rejestracji związków wyznaniowych i ich statutów⁴⁶, jak i kwestie majątkowe, w tym upominanie się o zwrot swoich majątków przez kościoły, cerkwie itd.⁴⁷. Te dwie kwestie są szczególnie istotne w przypadku kościoła św. Marii Magdaleny.

Ustawa przede wszystkim nakłada na wspólnotę wyznaniową obowiązek zarejestrowania w administracji państwowej statutu. Parafia św. Marii Magdaleny – staraniem głównie polskich parafian – oficjalnie zarejestrowała statut w 1991 roku i wtedy też odnowiła działalność⁴⁸. Od razu po ogłoszeniu ustawy o wolności zarejestrowały swoje statuty liczne lwowskie parafie greckokatolickie i zaczęły się zwracać do Rady Miejskiej Lwowa o przyznanie im na miejsce sprawowania kultu religijnego nieużywanych kościołów, które do 1946 roku pozostawały w zarządzaniu parafii rzymskokatolickich. Ponieważ do momentu złożenia przez nie wniosków nie wpłynęły wnioski od niezarejestrowanych jeszcze parafii łańskich, miasto zdecydowało o przyznaniu świątyni grekokatolikom. W ten sposób w zarządzie kurii grekokatolickiej znalazła się większość kościołów w historycznym centrum miasta. Ciągłość historyczna miała tu znaczenie drugorzędne, jeśli w ogóle jakiegokolwiek miała. Warto zaznaczyć, że we Lwowie przed drugą wojną światową znajdowały się 54 kościoły chrześcijańskie, przy czym 36 z nich należało do obrządku rzymskokatolickiego⁴⁹. Znakomita większość świątyni w historycznym centrum miasta była świątyniami rzymskokatolickimi. Ustawa o wolności nie precyzuje, w jakim terminie organizacje i wspólnoty religijne mogą się zwracać do administracji państwowej o zwrot lub przyznanie kościołów. Podaje tylko, że złożony wniosek powinien być rozpatrzony w ciągu miesiąca⁵⁰. Tę kwestię Lilia Oniszczenko-Szwec, naczelniczka Wydziału Ochrony Środowiska Historycznego Miasta Lwowa, przedstawia następująco:

Owszem Kościół rzymskokatolicki domagał się zwrotu kilku kościołów, ale nie spełnił (lub spełnił za późno) kryteriów opisanych we wspomnianym [...] dekrete. W tym akcie jest napisane, że o zwrot kościoła mogą się zwrócić ich prawowici właściciele lub inne organizacje religijne w przypadku, gdyby prawowici właściciele tego nie zrobili. W przypadku kościołów we Lwowie miała miejsce sytuacja, że Kościół rzymskokatolicki nie zwrócił się do nas o zwrot kościołów – nawet nie miał zarejestrowanych parafii, natomiast Cerkiew grekokatolicka miała zarejestrowane parafie i w sytuacji, gdy rzymscy katolicy nie wystąpili o zwrot kościołów, a grekokatolicy to zrobili, kościoły [...] trafiły pod zarząd ich parafii. Owszem, rzymscy katolicy zwrócili się do nas o te kościoły, ale wtedy, gdy już były one przyznane greckim katolikom.⁵¹

⁴⁶ *Про свободы совісті та релігійні організації*, dz. cyt.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ J. Smirnow, dz. cyt.

⁴⁹ Bardzo istotna jest świadomość, że wiernymi kościołów rzymskokatolickich w przedwojennym Lwowie byli głównie Polacy, a asocjacja Polak = katolik jest niemalże oczywista.

⁵⁰ *Про свободы совісті та релігійні організації*, dz. cyt.

⁵¹ Rozmowa z naczelniczką Wydziału Kultury Rady Miejskiej Lwowa Natalią Bundą, naczelniczką Wydziału Ochrony Środowiska Historycznego Lilią Oniszczenko-Szwec, dyrektorami Lwowskiej Sali Organowej: Iwanem Ostapowyczem i Tarasem Demko, przeprowadzona 23 kwietnia 2021 roku we Lwowie.

4 marca 1992 roku prezydent Ukrainy podpisał dekret *O sposobach zwracania organizacjom religijnym mienia religijnego*⁵², który głosił, że „zabytki architektury mogą być przekazywane zgodnie z prawem organizacjom religijnym” oraz zarządził przekazanie w latach 1992–1993 wspólnotom wyznaniowym prawa własności lub do bezpłatnego korzystania z budynków religijnych, które nie są wykorzystywane zgodnie z ich przeznaczeniem, a także zorganizowanie inwentaryzacji majątku kultu, przechowywanego w zasobach muzeów i archiwów państwowych, w celu ustosunkowania się w określony sposób do kwestii możliwości jego dalszego wykorzystania zgodnie z przeznaczeniem⁵³. Jednak kościół św. Marii Magdaleny nie został przez Radę Miejską Lwowa wpisany na listę obiektów sakralnych podlegających zwrotowi organizacjom religijnym. Na listę tę nie został również wpisany żaden inny kościół we Lwowie, o którego zwrot zwracała się Kuria Metropolitalna i poszczególne parafie. Świątynia decyzją Rady Miejskiej Lwowa pozostała Lwowską Salą Muzyki Organowej i Kameralnej. Parafianie wystąpili do władz miasta Lwowa o pozwolenie na odbywanie w niej praktyk religijnych. W 1991 roku udało się odprawić pierwszą mszę świętą, jednak msze można było sprawować tylko 6 razy w ciągu roku, później 12 razy w roku, zaś obecnie odprawiane są one codziennie⁵⁴.

Parafianie od samego początku starają się o zwrot kościoła parafii, powołując się na wspomniane akty prawne. Bezskutecznie. Do 2004 roku parafia podpisywała co roku umowę o wynajem kościoła na wyznaczone godziny od Sali Organowej. Opłaty, których żądała dyrekcja Sali Organowej, były – w odczuciu parafian – niewspółmiernie wyższe od rzeczywistych kosztów utrzymania, a ponadto, ku oburzeniu parafian, obejmowały opłacenie sprzętacek i portiera. Według Rady Miejskiej Lwowa kościół św. Marii Magdaleny stanowił, i nadal stanowi, własność komunalną. Sala Organowa jako instytucja podlegająca Ministerstwu Kultury Ukrainy wynajmuje kościół od miasta Lwowa, natomiast parafia podpisuje umowę najmu nie z miastem, a z Salą Organową. Taka sytuacja stawia parafię na pozycji drugorzędnych użytkowników, co budzi sprzeciw parafian i kolejnych proboszczów, stojących na stanowisku, że do czasu odzyskania kościoła dla parafii chcą podpisać umowę najmu nie z Salą Organową, ale z miastem, stawiającym się w pozycji właściciela budowli⁵⁵. W rozmowach z władzami miasta powołują się przy tym na prawo ukraińskie, zgodnie z którym to organizacje religijne mają pierwszeństwo w wynajmowaniu niegdysiejszych obiektów sprawowania kultu religijnego. Co więcej, kościół św. Marii Magdaleny to nie tylko „niegdysiejsza”, ale i obecnie prężnie działająca świątynia. Kolejni proboszczowie i parafianie uważają, że mają pierwszeństwo przed Salą Organową, przy czym dopuszczają kompromis, polegający na zawarciu trójstronnej umowy. Ani władze miejskie, ani dyrektor Sali Organowej na taką umowę nie wyrażają zgody. Ówczesny dyrektor Lucjan Winnicki zapisał się w pamięci parafian dzięki licznym

⁵² *Pro zachodu uodopowierniennia rielihijnym orhanizacijam kultowoho majna*, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/125/92#Text> [dostęp: 2.08.2021].

⁵³ Tamże.

⁵⁴ Rozmowa z proboszczem parafii św. Marii Magdaleny, Dawidem Omiecińskim, OMI, przeprowadzona 22 kwietnia 2021 roku we Lwowie.

⁵⁵ To na bilansie miasta Lwowa znajduje się budynek kościoła, w związku z czym to na mieście spoczywają koszty utrzymania budowli, a co więcej – jej remontów.

szykanom wymierzonym w wiernych. W 2007 roku parafianki w odpowiedzi na jego działania podjęły strajk głodowy, a o sytuacji w kościele zaczęły pisać media we Lwowie i w Polsce. Winnicki i władze Lwowa stwierdzili, że międzynarodowy skandal z walką o wiarę w tle nie jest tym, co może się przysłużyć sprawie ukraińskiej i stosunkom polsko-ukraińskim. Kardynał Jaworski⁵⁶ naciskał na parafianki, by przerwały protest. Trwały rozmowy kurii lwowskiej z merem Lwowa, Andrijem Sadowym. To wtedy mer powiedział:

Chciałbym mówić językiem faktów. W swoim czasie było wiele próśb, aby przekazać LBMOiK [Lwowski Budynek Muzyki Organowej i Kameralnej – przyp. G.K.] społeczności Rzymsko-Katolickiego Kościoła, „bo to jest nasze, myśmy to budowali”. Sprawdziliśmy dokumenty archiwalne i wyjaśniło się, że ten gmach był zbudowany na koszt społeczności miasta Lwowa, i zawsze był przekazywany rzymskim katolikom na zasadach wynajmu dla odprawiania mszy świętych.⁵⁷

Wypowiedź mera stoi w jawnej opozycji do faktów znanych parafianom i kurii – w grudniu 2004 roku parafia wystąpiła do DALO⁵⁸ z zapytaniem o własność kościoła przed wybuchem drugiej wojny światowej. W odpowiedzi otrzymała pismo z datą 13 grudnia 2004 roku o treści: „Informujemy, że we Lwowie przy ulicy Leona Sapiehy 10 (teraz Stepana Bandery) znajduje się kościół św. Marii Magdaleny z budynkiem parafialnym i mieszkaniem proboszcza, który do 1962 roku był własnością parafii”⁵⁹. Można się zastanawiać, czy mer nie znał tego faktu, czy świadomie nim manipulował, jednak dla tej części parafian, którzy czują się szczególnie mocno związani ze świątynią, od tego momentu mer Sadowy jawi się jako niemalże osobisty wróg.

W 2010 roku Rada Miejska Lwowa podpisała z Lwowską Salą Organową nową umowę najmu na kolejnych dwadzieścia lat, na zasadach nieodpłatnego wynajmu. Władze miasta podjęły taką decyzję, mimo że przed sądem nadal toczy się sprawa dotycząca zwrotu kościoła św. Marii Magdaleny. Parafianie postrzegają takie działanie władz ukraińskich jako próbę postawienia wiernych rzymskokatolickich Lwowa przed faktem dokonanym. W 2012 roku miał miejsce kolejny protest. Z parafianami ponownie spotkał się mer Andrij Sadowy. W trakcie spotkania przekonywał wiernych do rezygnacji z domagania się zwrotu kościoła, bowiem jego zdaniem „nie przyniesie to nic dobrego ani miastu, ani katolikom obrządku łacińskiego”⁶⁰. Natomiast wcześniej na pytanie, dlaczego kościół mimo wieloletnich prób odzyskania go przez prawowitych wiernych w 2010 roku nie został im zwrócony, a przekazany Sali Muzyki Organowej i Kameralnej na kolejne 20 lat, parafianie usłyszeli odpowiedź zastępcy mera Wasyla Kosiwa, który poinformował:

Mamy decyzję Własności Komunalnej Ukrainy, gdzie wyraźnie zaznaczony jest status budowli – obiektu sakralnego niepodlegającego zwrotowi gminom wyznaniowym. Inne

⁵⁶ Kardynał Marian Jaworski – ówczesny metropolita lwowski.

⁵⁷ O. Lań, I. Semeniv, B. Horodnyćka, I. Kuśyńska, *Miż orhanom ta wivtarem «Budu holoduvaty i spaty u truni»*, <https://www.lwow.home.pl/maria-magdalena/maneli.html> [dostęp: 2.08.2021].

⁵⁸ Державний Архів Львівської Облaсті – Państwowe Archiwum Województwa Lwowskiego.

⁵⁹ *Kalendarz parafii św. Marii Magdaleny*, <https://lwow.home.pl/maria-magdalena/kalendarz2008/d13.jpg> [dostęp: 2.08.2021].

⁶⁰ K. Czawaga, *Protest pod lwowskim ratuszem*, „Kurier Galicyjski” 2012, nr 5(153), s. 5.

budowle sakralne są zwracane wiernym. Mamy też decyzję Rady Miejskiej o przekazaniu tego obiektu wydziałowi kultury na Budynek Muzyki Organowej i Kameralnej⁶¹.

Szczególnie oburzający polskich parafian był argument mera Sadowego, jakoby na terenie Polski nie obowiązywały przepisy pozwalające zwracać kościoły na rzecz Ukraińców czy Niemców, co jest niezgodne z prawdą⁶², oraz wyrażone przez niego niezadowolenie z faktu apelowania przez polskich samorządowców w sprawie zwrotu kościoła św. Marii Magdaleny. Warto przy tym zaznaczyć, że Andrij Sadowyj zasiada w Polsko-Ukraińskiej Kapitułe Pojednania. Parafianie, widząc swoją bezradność w stosunkach z Radą Miejską, w 2016 roku zdecydowali się na założenie sprawy w Europejskim Trybunale Praw Człowieka w Strasburgu. Sprawa wciąż czeka na rozpatrzenie⁶³.

W 2017 roku nastąpiła zmiana na stanowisku dyrektora Sali Organowej. W drodze konkursu na nowego dyrektora Lwowskiej Sali Organowej wybrano kompozytora i dyrygenta Iwana Ostapowycza; jego zastępcą został Taras Demko. Wspólnota parafialna z różnych powodów nie akceptuje nowej dyrekcji, mimo że w sposobie zarządzania instytucją nastąpiła wyraźna zmiana. Planowany jest remont organów. Naczelniczka Wydziału Ochrony Środowiska Historycznego Lilia Oniszczenko-Szwec zapewnia, że w ciągu kilku najbliższych lat rozpocznie się remont fasady kościoła, okien i ogrzewania. Przedstawiciele miasta⁶⁴ mają świadomość, że organy w kościele św. Marii Magdaleny to skarb, a fakt, iż instrument znajduje się w świątyni, jest z jednej strony pewnym utrudnieniem, jednak z drugiej przydaje temu miejscu niepowtarzalnego klimatu. Nie dopuszczają jednak myśli, że budynek kościoła mógłby obecnie wrócić do parafii⁶⁵. Naczelniczka Wydziału Kultury Rady Miasta Natalia Bunda twierdzi: „Obowiązujące prawo nie pozwala na zwrot budynku, bo byłaby to prywatyzacja zabytku, której zabrania ukraińskie ustawodawstwo”⁶⁶. Ustawa o wolności sumienia przegrywa z miejscowym aktem prawnym, jednak parafianie wciąż nie tracą nadziei.

Podsumowanie

Sprawa kościoła św. Marii Magdaleny jest *exemplum* stosunków polsko-ukraińskich. Można zaryzykować stwierdzenie, że to soczewka, odzwierciedlająca całość współżycia polsko-ukraińskiego na przestrzeni przeszło tysiąca lat. Jakże naprawdę są obecne stosunki

⁶¹ Tamże.

⁶² W tamtym czasie przekazano Ukraińcom mieszkającym w Polsce kościół garnizonowy pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa w Przemyślu.

⁶³ Rozmowa z parafianką parafii św. Marii Magdaleny Haliną Makowską, przeprowadzona 18 kwietnia 2021 roku.

⁶⁴ Naczelniczka Wydziału Kultury, naczelniczka Wydziału Ochrony Środowiska Historycznego i obecni dyrektorzy Sali Organowej.

⁶⁵ Rozmowa z naczelniczką Wydziału Kultury Rady Miejskiej Lwowa Natalią Bundą, naczelniczką Wydziału Ochrony Środowiska Historycznego Lilią Oniszczenko-Szwec, dyrektorami Lwowskiej Sali Organowej: Iwanem Ostapowyczem i Tarasem Demko, przeprowadzona 23 kwietnia 2021 roku we Lwowie.

⁶⁶ Tamże.

między Polską a Ukrainą? Czy składanie dumy narodowej na ołtarzu dobrosąsiedzkich stosunków przyniesie Polsce jakąkolwiek korzyść? Czy przyniesie ją Ukrainie?

Może nadszedł już czas, żeby odkłamać historię zarówno przez Polskę, jak i przez Ukrainę, a od strategicznego partnera zacząć wymagać przestrzegania podstawowych standardów demokracji, zwłaszcza gdy Ukraina wymaga tego samego dla siebie od Unii Europejskiej. Trzeba mieć świadomość, że patrzenie na Ukrainę przez pryzmat jedynie Lwowa i Zachodniej Ukrainy jest z gruntu błędną perspektywą. Nie wolno pozwolić sobie na luksus niewidzenia tego, że trzydzieści lat po uzyskaniu przez Ukrainę niepodległości wschód i południe kraju wciąż znajdują się pod bardzo silnym wpływem Rosji, a perspektywa „Putina na białym koniu”, który zaprowadzi na Ukrainie porządek, dla wielu Ukraińców jest bardzo kusząca. Nie można zapomnieć o tym, że dla olbrzymiej rzeszy Ukraińców to język rosyjski jest językiem ojczystym, a ukraiński – językiem drugiego wyboru. Podobnie jak nie można zapomnieć o tym, że Ukraina przez większość XX wieku była częścią ZSRR i została poddana silnej sowietyzacji, czego efekty są widoczne do dziś zarówno w sposobie myślenia, działania, jak i uprawiania życia politycznego przez Ukraińców, którzy są tak głęboko zsowietyzowani, że zdaniem niektórych nie potrafią myśleć i żyć tak, jak to jest przyjęte w demokratycznych państwach prawa, i prezentują się jako bezwolni, bierni *homines sovietici*.

Bardzo ważne jest zatem, żeby Ukraina stała się rzeczywistym państwem prawa, które będzie egzekwować własne normy prawne i skończy z korupcją. Tylko to zapewni jej dalszy niepodległy byt. Czy zatem Ukraina jest państwem, którego wolność wciąż jest ograniczana przez wpływy rosyjskie i poradzieckie? Tak. Czy jej wolność polityczna została rozszerzona na tyle, by władze samorządowe w kraju przestrzegały własnego prawodawstwa? To, jak widać na przykładzie sporu o kościół św. Marii Magdaleny, wciąż jeszcze jest dużym wyzwaniem.

Bibliografia

Baum R., *Odraza i strach, czyli o rewolucji na Majdanie Kijowskim*, <https://web.archive.org/web/20140311194328/http://ritabaum.pl/post/78671498054/odraza-i-strach-czyli-o-rewolucji-na-majdanie> [dostęp: 30.07.2021].

Czawaga K., *Protest pod lwowskim ratuszem*, „Kurier Galicyjski” 2012, nr 5(153).

Galuba R., *Niech nas rozsądzi miecz i krew... Konflikt polsko-ukraiński o Galicję Wschodnią w latach 1918–1919*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2004.

Historia organów w kościele św. Marii Magdaleny we Lwowie, <https://www.facebook.com/MariaMagdalenaLwow/videos/1592683614243232> [dostęp: 30.07.2021].

Historia parafii, <https://mariamagdalena.lviv.ua/historia.html> [dostęp: 30.07.2021].

Historja kościoła pod wezwaniem św. Marji Magdaleny oraz Dzielnicy VI we Lwowie, Na-
kładem Komitetu Odnow. Kościoła św. Marji Magdaleny, Lwów 1927.

Hrycak J., *Historia Ukrainy 1772–1999. Narodziny nowoczesnego narodu*, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2000.

Janusz B., *Kościół św. Magdaleny we Lwowie i jego restauracja*, „Ziemia” 1928, nr 7.

Jędraszczyk K., *Polityka pamięci i konflikt o miejsca pamięci w praktyce bilateralnej. Studium przypadku Cmentarza Orłąt Lwowskich*, [w:] I. Ksenicz, K. Wasilkiewicz (red.), *W kręgu gnieźnieńskiej humanistyki. Antologia tekstów pracowników Instytutu Kultury Europejskiej UAM w stulecie Uniwersytetu Poznańskiego*, „Acta Humanistica Gnesnensia” 2020, vol. XXII.

Kaczmarek J., *Limeryki o narodach*, https://poezja.org/wz/Kaczmarek_Jacek/7619/Limeryki_o_narodach [dostęp: 26.08.2021].

Kaczorowski B., *Zabytki starego Lwowa*, Oficyna Wydawnicza Interim, Warszawa 1990.

Kalendarz parafii św. Marii Magdaleny, <https://lwow.home.pl/maria-magdalena/kalendarz2008/d13.jpg> [dostęp: 2.08.2021].

Kościół parafialny, <https://mariamagdalena.lviv.ua/kosciol.html> [dostęp: 31.07.2021].

Kuroń J., *Rozumiem gniew Ukraińców*, „Gazeta Wyborcza”, 22.05.2002.

Lań O., Semeniv I., Horodnyčka B., Kuśnyska I., *Miż orhanom ta vıvtarem «Budu holoduvatı i spatı u trunı»*, <https://www.lwow.home.pl/maria-magdalena/maneli.html> [dostęp: 2.08.2021].

Łysiak-Rudnycki I., *Stosunki polsko-ukraińskie: ciężar historii*, [w:] tegoż, *Między historią a polityką*, Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego, Wrocław 2012.

Olszański T.A., *Kresy Zachodnie. Miejsce Galicji Wschodniej i Wołynia w Państwie Ukraińskim*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2013.

Politechnika Lwowska 1844–1945, <https://www.lwow.home.pl/politechnika/politechnika.html> [dostęp: 31.07.2021].

Smirnow J., *Lwowski kościół św. Marii Magdaleny*, <https://www.lwow.com.pl/rocznik/2006/smirnow1.html> [dostęp: 30.07.2021].

Wierzejska J., *Do miasta, które jest dumą narodu. Ideologiczne aspekty polskiego krajoznawstwa i ruchu turystycznego związanego ze Lwowem w okresie międzywojennym*, [w:] J. Wierzejska, D. Sosnowska, A. Molisak (red.), *Turystyka i polityka. Ideologie współczesnych opowieści o przestrzeniach*, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2017.

Wierzejska J., *Ideologiczne przejęcia narracji o „obronie” Lwowa po 1918 roku*, [w:] K. Hryniewicz, T. Wójcik, A. Zieniewicz (red.), *Rok 1918 w polskiej pamięci kulturowej. Społwa i pęknięcia*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2019.

Lwiv, dijuczi orhanu, <https://web.archive.org/web/20171221114307/http://www.organy.lviv.ua/cgi-bin/index.cgi?8> [dostęp: 31.07.2021].

Pro wniesiennia dopownień izmin do Zakonu Ukraїńskoї RSR „Pro swobodu sowisti ta rielihijni orhanizaci, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3795-12#Text> [dostęp: 2.08.2021].

Pro zachodu uodopowierniennia rielihijnum orhanizacijam kultowoho majna, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/125/92#Text> [dostęp: 2.08.2021].

Pro swobodu sowisti ta rielihijni orhanizacijam, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> [dostęp: 2.08.2021].